

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

DE REPUBLIEK DER ZEVEN VERENIGDE NEDERLANDEN (1588 – 1795)

Boeken

- **Haar, J. ter**
Geschiedenis van de Lage Landen: Deel 3 Voorspoed en twist
Gebeurtenissen uit de geschiedenis van de Republiek in verhalende vorm. Met illustraties van o.a. Rien Poortvliet en J.H. Isings.
- **Wilschut, A.**
De tijd van regenten en vorsten: 1600-1700
Deel uit de serie 'Kleine geschiedenis van Nederland'. In dit deel komt de 17^e eeuw - de Gouden Eeuw - aan bod. De Republiek was een wereldmacht met een enorm handelsimperium. In het kielzog van de bloeiende economie konden de kunsten en wetenschappen zich ontwikkelen. Maar er waren ook problemen op politiek, economisch, godsdienstig en sociaal gebied. Dit boek biedt een overzicht van het leven in de 17^e eeuw in de Republiek.

Websites

- **Wikipedia: Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden**
De geschiedenis van de Republiek in vogelvlucht.

HET RAMPJAAR 1672

Boeken

- **Brouwer, Judith**
Levenstekens: Gekaapte brieven uit het Rampjaar 1672
In 1672 kaapten de Engelsen talrijke Nederlandse schepen. De brieven die zich daar aan boord bevonden, bereikten nooit hun bestemming, maar belandden in een Engels archief. Judith Brouwer onderzocht deze correspondentie; behalve zakelijke ook brieven van persoonlijke aard. Men schrijft over persoonlijke omstandigheden, het dagelijks leven en natuurlijk ook over de oorlog.
- **Canon van Zuid-Holland: de geschiedenis van Zuid-Holland in 50 verhalen**
pagina 84-86: De moord op de gebroeders de Witt
Een korte introductie op deze beruchte gebeurtenis uit de Nederlandse geschiedenis.
- **Dreiskämper, P.**
'Redeloos, radeloos, reddeloos': de geschiedenis van het rampjaar 1672
Welke gebeurtenissen maakten 1672 tot het rampjaar uit de vaderlandse geschiedenis? Waarom werd de Republiek van alle kanten aangevallen, bezetten de Fransen de helft van het land, werd Willem III tot stadhouder uitgeroepen en werden de gebroeders De Witt vermoord?
- **Johan de Witt en Frankrijk: een bloemlezing uit zijn correspondentie**
Brieven van en aan Johan de Witt die betrekking hebben op de relatie tussen de Republiek en Frankrijk. De brieven zijn geselecteerd door het projectteam 'Briefwisseling Johan de Witt' van het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis.
- **Panhuysen, L.**
Rampjaar 1672: Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte
Aan de hand van de correspondentie tussen een diplomaat, de heer van Amerongen, zijn vrouw en hun zoon, officier in het leger, wordt een beeld geschetst van alle facetten van het beruchte rampjaar. Dit boek werd in 2009 genomineerd voor de Grote Geschiedenisprijs.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

- **Prud'homme van Reine, Ronald**
Moordenaars van Jan de Witt: De zwartste bladzijde van de Gouden Eeuw
Reconstructie van de moord op de gebroeders De Witt in 1672 op basis van pamfletten en getuigenverklaringen.

Jeugdboeken

- **Hoogstraaten, T. en M. Hoogstraaten**
Het geheime kistje: de tijd van regenten en vorsten 1600-1700 : De Republiek
Omdat hun vader overleden is en hun moeder ernstig ziek, moeten Martijn en Willemijn de kost zien te verdienen voor het hele gezin. Er dreigt oorlog en er is bijna geen werk. Ze vinden een oplossing, maar die moet geheim blijven. Als een visverkoper uit het dorp wantrouwig wordt, komen Martijn en Willemijn in de problemen. Het verhaal speelt zich af in 1672. Vanaf 8 jaar.
- **Kerkwijk, H. van**
Het rampjaar
Samen met zijn meester, de filosoof Spinoza, maakt Melchior in 1672 een spannende reis naar een Franse generaal in bezet gebied. Vanaf 10 jaar.
- **Koesveld, Henk**
Verraad
Als de Franse troepen in 1672 Holland binnenvallen, dreigt de boerderij van Michaels ouders in brand gestoken te worden. Tenzij Michael voor de Fransen gaat spioneren... Vanaf 12 jaar.

Luisterboeken

- **Rampjaar 1672: een radiodocumentaire**
De briefwisseling tussen de heer van Amerongen, zijn vrouw en zijn zoon, kolonel in het Staatse leger, vormt de basis voor deze radiodocumentaire (zie ook het boek van Luc Panhuysen). Daarnaast zijn er ooggetuigenverslagen, krantenberichten, pamfletten en liederen uit die tijd gebruikt. Een uitzending van het VPRO-radioprogramma OVT uit april 2009.

Filmpjes

- **Het einde van de Gouden Eeuw**
Het rampjaar maakte een einde aan de Gouden Eeuw.
- **De Witt of Oranje: rockopera over het Rampjaar 1672 door het muziektheatergezelschap Tafel van Vijf.**
Dit filmpje geeft een beeld van de totstandkoming van het theaterstuk.

Websites

- **Anno Domini 1672**
Weblog over de Frans-Nederlandse en Engels-Hollandse oorlogen in de 17^e en 18^e eeuw, oorspronkelijk opgezet rondom het rampjaar 1672. Aan bod komt lokale, nationale en internationale geschiedenis, krijgsgeschiedenis, kunst en cultuur en wargaming.
- **Canon van Zuid-Holland: de moord op de gebroeders De Witt. 1672**
Beknopte informatie over de moord op de gebroeders De Witt.
- **Geheugen van Nederland: Acht voorstellingen van de Franse wreedheden bedreven in het jaar 1672**
Serie van acht prenten uit 1673 voorstellende de wreedheden die de Franse troepen in 1672 begingen in Bodegraven en Zwammerdam.
- **Geheugen van Nederland: Bij Bode Grave // Int Prinscen quartier de 9/2 1672**
Prent uit 1672 van het kwartier van Prins Willem III en zijn troepen te Bodegraven.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Fort Wierickerschans en de Hollandse Waterlinie**
Na het debacle van 1672 werd het fort opgericht op de plek die een cruciale rol had gespeeld bij de verdediging van Holland tegen het Franse leger.
- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Waterlinie 1672: Een redding op het nippertje**
Artikel van Luc Panhusen op de website van het Erfgoedhuis Zuid-Holland.
- **Historisch Nieuwsblad: het rampjaar 1672**
Artikel uit het Historisch Nieuwsblad door historicus Luc Panhuysen over de rampzalige gebeurtenissen in 1672.
- **De oorlog van 1672**
Het boek De oorlog van 1672, dat niet meer leverbaar is, werd, met toestemming van de auteur, gedigitaliseerd en is hier in zijn geheel te lezen.
- **Rijksmuseum: 1672 Rampjaar**
De site van het Rijksmuseum toont kunstwerken die het Rampjaar in beeld brengen.
- **Wikipedia: Hollandse Oorlog**
Informatie over de gebeurtenissen rondom het Rampjaar en het verloop van de Hollandse- of Frans-Nederlandse Oorlog.
- **Wikipedia: Rampjaar 1672**
Een overzicht van de oorzaken van, en gebeurtenissen tijdens het Rampjaar 1672.

DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE: GESCHIEDENIS

Boeken

- **Canon van Zuid-Holland: de geschiedenis van Zuid-Holland in 50 verhalen**
pagina 87-89: Fort Wierickerschans en de Oude Hollandse Waterlinie
Beknopte beschrijving van de gebeurtenissen rondom Fort Wierickerschans, een belangrijk verdedigingspunt.
- **Es, J. van**
Limes en linie: twintig eeuwen verdedigingswerken tussen de Oude Rijn en de Hollandsche IJssel
Geschiedenis van de verschillende verdedigingslijnen in het gebied tussen beide rivieren en Alphen a/d Rijn en Harmelen vanaf de Romeinse tijd tot en met de Tweede Wereldoorlog. Het gebied in de omgeving van de Prinsendijk – tussen Bodegraven en Hekendorp. Momenteel één van de langste ongeplaveide wandelpaden van West-Nederland.
- **Hoogendoorn, H.**
Cordon van Holland: Het beeld van de Oude Hollandse Waterlinie
Aan de hand van historische kaarten, afbeeldingen en geschriften komt de Oude Hollandse Waterlinie tot leven. Ook wordt in beeld gebracht wat er nu nog van deze oude defensielijn waarneembaar is in het landschap.
- **Norel, K.**
Koning-Stadhouder Willem III: een Europees vorst
Historische roman over het leven van Stadhouder-Koning Willem III vanaf ongeveer 1666 tot aan zijn dood in 1702.
- **Troost, Wout**
Stadhouder-Koning Willem III: een politieke biografie
De politieke carrière van Stadhouder-Koning Willem III (1650-1702).
- **Will, Chr.**
Sterk water: De Nieuwe Hollandse Waterlinie
De geschiedenis van de Oude, maar vooral van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de ontwikkelingen die het landschap heeft ondergaan. Vanaf de totstandkoming, via het gebruik en

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

het verval, tot de huidige situatie van de Waterlinie als rijksmonument. Geïllustreerd met foto's in zwart-wit en kleur, prenten, plattegronden en oude en nieuwe kaarten.

Brochures

- **Hollandse Waterlinies: Water als verdedigingsmiddel**
Rijk geïllustreerde brochure van het Erfgoedhuis Zuid-Holland over water als defensief hulpmiddel voor Holland, vanaf de Romeinse tijd tot op heden.

Tijdschriftartikelen

- **Beeldessay 'Een bondgenoot dien de voorzienigheid ons schonk' : Inundaties in de Hollandse geschiedenis / Gijs Rommelse**
In: Holland : Historische tijdschrift: Landsverdediging in Holland, jrg. 45, nummer 2 (2013), p. 80-88. Aan de hand van afbeeldingen wordt de geschiedenis van de inundaties beschreven.
- **De Oude Hollandse Waterlinie: een geschiedenis in facetten / J.P.C.M. van Hoof**
In: Saillant nummer 3 2008, p. 2-6.
Beschrijving van verschillende aspecten van de Oude Hollandse Waterlinie.

Filmpjes

- **Kunstfort Asperen: Oude Hollandse Waterlinie**
Introductiefilmpje over de Oude Hollandse Waterlinie.
- **Nederland in zeven overstromingen, deel 3: Water als wapen**
Deel uit de informatieve televisieserie van Frank Westerman. Deze aflevering gaat over de geschiedenis van het gebruik van water als verdedigingsmiddel, onder andere via de Oude Hollandse Waterlinie.
- **Het Water als wapen: De Oude Hollandse Waterlinie**
Wat was de Oude Hollandse Waterlinie, waarom is hij ontstaan en wat is er nu nog van te zien?

Websites

- **Geheugen van Nederland : Nederland en Engeland: de band tussen twee naties**
Willem III wordt door zijn huwelijk met Maria Stuart ook nog Koning van Engeland.
- **Historiën: Willem III van Oranje-Nassau**
Leven en werk van Willem III in vogelvlucht.
- **If then is now: Menno, Baron van Coehoorn**
Informatie over leven en werk van Menno van Coehoorn, een belangrijk militair en vestingbouwkundige ten tijde van Stadhouders Willem III.
- **Nationaal Archief: Hollandse Waterlinie**
Verzameling oude plattegronden uit de 17^e eeuw van vestingsteden langs de Oude Hollandse Waterlinie.
- **Rijksmuseum: 1688 Stadhouders Willem III wordt koning van Engeland : Glorious Revolution**
Enkele kunstwerken uit de collectie van het Rijksmuseum gewijd aan het koningschap van Willem III.
- **Van Burcht tot Waterlinie**
Beknopte geschiedenis van verdedigingswerken in Nederland. De Oude Hollandse Waterlinie maakt hier deel van uit.
- **Ontdek de Oude Hollandse Waterlinie : Historie van de Oude Hollandse Waterlinie**
De geschiedenis van de Oude Hollandse Waterlinie in vogelvlucht.
- **Wikipedia: Willem III van Oranje**

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Informatie over Willem III die in 1672 Stadhouder werd en die een belangrijke rol speelde bij het in stand houden en versterken van de Oude Hollandse Waterlinie.

Sociale media

- **Pinterest: Oude Hollandse Waterlinie**
Allerlei afbeeldingen op Pinterest.

Schoolplaten

- **De Oude Hollandse Waterlinie: gered door het water**
Informatieve schoolplaat van het Erfgoedhuis Zuid-Holland

DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE: HOE ZAG DEZE ERUIT?

Boeken

- **Ridderbos, M.**
Kleine atlas van de Oude Hollandse Waterlinie : een onderzoek naar het landschap en de vestingwerken van de Oude Hollandse Waterlinie
Uitvoerig overzicht van geschiedenis, techniek en afzonderlijke verdedigingswerken van de Oude Hollandse Waterlinie. Ook aandacht voor de huidige staat van de diverse posten, forten, schansen, batterijen, het landschap met de diverse biotopen en nieuwe inrichtingsmogelijkheden. Bij het boek hoort een website die te bekijken is met Google Earth.
- **Stamkot, B.**
Vestingsteden in Nederland
Beknopte informatie over de vestingwerken in 44 Nederlandse steden, deels behorend tot de Oude Hollandse Waterlinie. Met foto's, kaarten en prenten.
- **Terminologie verdedigingswerken : inrichting, aanval en verdediging**
Alfabetisch ingericht woordenboek van termen uit de verdedigingswerken. Wilt u weten wat een 'beer' is, of een 'courtine', of waarvoor een 'hooizak' diende? U vindt het hier uitgebreid beschreven. Vaak verduidelijkt met een tekening, foto of plattegrond.

Kaarten

- **Vestinglandschappen in Nederland : Vestingwerken en linies**
Toeristische kaart waarop alle herkenbare vestingwerken staan aangegeven.

Dvd's

- **Zuid-Hollands welvaren, deel 6 De Hollandse Waterlinie**
De geschiedenis van Zuid-Holland is onlosmakelijk verbonden met haar vaarwegennetwerk. Een deel daarvan vormde eeuwenlang het fundament voor het Zuid-Hollandse deel van de Hollandse Waterlinie: een ingenieus stelsel van vaarwegen, forten en inundatiewerken ter verdediging van Zuid-Hollands welvaren.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Filmpjes

- **Nationale landschappen: Het Groene Hart.**
Aflevering van de NCRV-serie waarin de natuurlijke, agrarische en recreatieve kwaliteiten van dit gebied voor het voetlicht worden gebracht.
- **Zuid-Hollands Welvaren, aflevering 6: De Hollandse Waterlinie**
De geschiedenis van Zuid-Holland is onlosmakelijk verbonden met haar vaarwegennetwerk. Een deel daarvan vormde eeuwenlang het fundament voor het Zuid-Hollandse deel van de Hollandse Waterlinie: een ingenieus stelsel van vaarwegen, forten en inundatiewerken ter verdediging van Zuid-Hollands welvaren.

Websites

- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Onderwijsproject Oude Hollandse Waterlinie**
Lespakketten voor basis- en voortgezet onderwijs van het Erfgoedhuis Zuid-Holland, met introductiefilmpje.
- **Forten info**
Vul als zoekterm Oude Hollandse Waterlinie in en u vindt een overzichtskaart met summier informatie over alle verdedigingswerken die deel uitmaakten van deze linie.
- **Forten Info; Oude Hollandse Waterlinie**
Beknopt overzicht van de forten en verdedigingswerken langs de Oude Hollandse Waterlinie en wat er nu nog van over is.
- **Nationaal Archief: Kaart van het ontwerp van een waterlinie tot dekking van de provincie Holland**
Deze oude kaart - vermoedelijk een kopie uit 1731 - van het traject van de Oude Hollandse Waterlinie geeft een heel gedetailleerd beeld. U kunt inzoomen; de teksten zijn goed leesbaar.
- **Old maps online**
Website met oude karten. U kunt zoeken op plaatsnaam, inzoomen en zo de karten heel goed bekijken.
- **Stichting Menno van Coehoorn: verdedigingswerken**
Database van de Stichting Menno van Coehoorn. Met de zoekterm Oude Hollandse Waterlinie krijgt u een overzicht van de bijbehorende forten en verdedigingswerken. Beknopte, feitelijke informatie.
- **Stichting Menno van Coehoorn: Hollandse waterlinies**
Artikel over verschillende waterlinies, waaronder de Oude Hollandse Waterlinie.
- **De Waterlinieacademie**
Kenniscentrum van de Stichting Oude Hollandse Waterlinie, waarin een database met beeldmateriaal, bronnen en publicaties is opgenomen.
- **Wikipedia: Oude Hollandse Waterlinie**
Beknopte beschrijving van de Oude Hollandse Waterlinie met een lijst van de betrokken verdedigingswerken.

Sociale Media

- **Flickr : Oude Hollandse Waterlinie**
Foto's rondom de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

BELANGRIJKE LOCATIES LANGS DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE

Folders

- **Ontdek de vestingsteden van de Oude Hollandse Waterlinie**
Gelamineerde folder op A-3 formaat, met o.a. een kaart van de OHW met daarop afgedrukt kleine plattegrondjes van de vestingsteden met waterlinieommetjes.

GORINCHEM

Boeken

- **Stamkot, Bert**
Geschiedenis van de stad Gorinchem
De geschiedenis van Gorinchem vanaf de Romeinse tijd tot in de 20^e eeuw.
- **Wit, H.F. de**
Gorcums heren : Regentenpolitiek 1650-1750
Over de politieke twisten tussen de regenten in Gorinchem, o.a. ten tijde van het rampjaar 1672.

Websites

- **Geschiedenis: een korte beschrijving van de geschiedenis van Gorinchem**
Geschiedenis van Gorinchem vanaf de vroege Middeleeuwen.
- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Geschiedenis van Gorinchem**
Heel beknopte weergave van de geschiedenis van Gorinchem.
- **Geschiedenis van Zuid-Holland : het verhaal van de Krinkelwinkel**
Waarom heet deze straat op een industrieterrein in Gorinchem zo?
- **De Nederlandse vestingsteden: Gorinchem**
Zeer beknopte geschiedenis gecombineerd met toeristische informatie: wandel- en fietsroutes, arrangementen, accommodaties en activiteiten. De informatie over arrangementen is niet actueel gehouden.
- **Ontdek de Oude Hollandse Waterlinie: Gorinchem**
Korte introductie van deze vestingstad.
- **Vesting Gorinchem**
Informatie over en afbeeldingen van allerlei aspecten van de vesting Gorinchem.
- **Wikipedia: Gorinchem**
De geschiedenis van Gorinchem als vestingstad.

LEERDAM

Boeken

- **Rooden, Peter van**
Leerdam ommuurd: De stadspoorten van Leerdam
Beschrijving aan de hand van prenten en schilderijen van de vier toegangspoorten die tot in de 19^e eeuw de stad ontsloten. De poorten zijn allemaal afgebroken.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Websites

- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Geschiedenis van Leerdam**
Kort overzicht van de geschiedenis van Gorinchem.
- **Historische vereniging Leerdam: Van heerlijkheid tot industriestad**
Pagina op de website van de Historische Vereniging Leerdam die in vogelvlucht de geschiedenis van Leerdam beschrijft.
- **Ontdek de Oude Hollandse Waterlinie: Leerdam**
Korte introductie van deze vestingstad.
- **Regiocanons: Maria van Aerden en het Hofje van Aerden**
De ontstaansgeschiedenis van het vrouwenhofje in Leerdam
- **Wikipedia: Diefdijk**
Over de Diefdijk bij Leerdam die in de 18^e eeuw deel ging uitmaken van de Oude Hollandse Waterlinie.

NIEUWERBRUG

Fort Nieuwerbrug

Websites

- **Fort Nieuwerbrug**
De geschiedenis van Fort Nieuwerbrug in vogelvlucht.
- **Nieuwerbrug: vestingen en forten in Utrecht, 1684**
Oude prent met afbeeldingen van diverse forten, o.a. bij Nieuwerbrug.

Fort Pain et vin

Websites

- **Fort Pain et vin (Molkerschans)**
Beknopte geschiedenis van Fort Pain et Vin bij Nieuwerbrug.

App

- **Nieuwerbrug 1672 (IOS), (Android)**
In 1672 werd de Republiek aangevallen door Frankrijk, Engeland, Münster en Keulen. Het was oorlog. Tussen Muiden en Gorinchem werden de polders onder water gezet om de vijand tegen te houden: De Oude Hollandse Waterlinie. In Nieuwerbrug bevond zich het hoofdkwartier van Prins Willem III. In deze app, gratis te downloaden voor IOS en Android, krijg je een beeld van Nieuwerbrug in 1672 en veel achtergrondinformatie.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

NIEUWPOORT

Boeken

- **Historische stedenatlas van Nederland : Schoonhoven en Nieuwpoort**
Atlas van de stedenbouwkundige ontwikkeling van Schoonhoven en Nieuwpoort met oude kaarten en een historisch overzicht.
- **De Stede Nieuwpoort : zevende verzameling bijdragen 2005**
p. 9-204 De vesting Nieuwpoort en haar militaire geschiedenis / G. den Hartog
Uitgebreid artikel over de militaire geschiedenis.

Websites

- **Geschiedenis van Zuid-Holland : Groot-Ammers, Streefkerk en Nieuwpoort**
Geschiedenis van Groot-Ammers, Streefkerk en Nieuwpoort in vogelvlucht.
- **Historische Kring Nieuwpoort**
Beknopte geschiedenis van Nieuwpoort op de site van de Historische Kring Nieuwpoort.
- **Ontdek de Oude Hollandse Waterlinie: Nieuwpoort**
Korte introductie van deze vestingstad.

SCHOONHOVEN

Boeken

- **Historische stedenatlas van Nederland : Schoonhoven en Nieuwpoort**
Atlas van de stedenbouwkundige ontwikkeling van Schoonhoven en Nieuwpoort met oude kaarten en een historisch overzicht.
- **Mazurel, Wim**
Op stap door Schoonhoven : en haar geschiedenis
Beknopte geschiedenis van de stad en haar monumenten, uitgebreid met een aantal wandelingen langs de bezienswaardigheden.
- **Mentink, D.**
Schoonhoven vier eeuwen gezien en beschreven : prenten, schilderijen en tekeningen uit de 16^e-19^e eeuw
Vierhonderd jaar geschiedenis van Schoonhoven in beeld gebracht. Uitgegeven ter gelegenheid van het 700-jarig bestaan van de stad.

Filmpjes

- **Schoonhoven 1920**
Filmbelden uit 1921 van markante plekken in Schoonhoven.

Websites

- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Geschiedenis van Schoonhoven**
De geschiedenis van Schoonhoven in een notendop.
- **Historische Vereniging Schoonhoven**

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Site van de Historische Vereniging Schoonhoven. Ga naar Publicaties - Canon van de Vestingstad voor de geschiedenis in vogelvlucht.

- **In Schoonhoven**
Website met toeristische informatie.
- **Schoonhoven waterfront: Buskruit en Spaanse troepen**
Militaire geschiedenis van Schoonhoven in de Spaanse tijd.
- **Schoonhoven waterfront: Oude Hollandse Waterlinie**
Beknpte informatie over de rol van Schoonhoven in de Oude Hollandse Waterlinie.
- **Schoonhoven waterfront: Rampjaar 1672**
De verdediging van Schoonhoven in 1672 en het ontstaan van de Franse kade.
- **Schoonhoven Waterfront: Veerpoort**
Over de Veerpoort in Schoonhoven.
- **Ontdek de Oude Hollandse Waterlinie: Schoonhoven**
Korte introductie van deze vestingstad.

FORT WIERICKERSCHANS EN BODEGRAVEN

Boeken

- **Genius Loci: Interneringsoord Wierickerschans**
Tijdens de Eerste Wereldoorlog moest Nederland volgens de Conventie van Den Haag buitenlandse militairen ontwapenen en interneren. Vluchtgevaarlijke officieren kwamen o.a. terecht op Fort Wierickerschans. Foto's genomen door een geïnterneerde Britse officier vormen de basis van dit boekje.
- **Koester oud denk nieuw: Fort Wierickerschans in beeld**
Dit fotoboek is het resultaat van een fotowedstrijd rondom het restaureren en omvormen van Fort Wierickerschans van een verwaarloosd verdedigingswerk naar een multifunctioneel centrum.
- **Modderman, J.F.A.**
Bodegraven in 1672
Uitgebreide beschrijving van de rampzalige gebeurtenissen in 1672 in Bodegraven en omgeving.

Filmpjes

- **Fort Wierickerschans: Behoud door ontwikkeling**
Sfeerbeelden van de omgeving en de restauratie van het fort.
- **Fort Wierickerschans: Jan Bosveld**
Muziekstuk van Jan Bosveld uitgevoerd door DSS Aarlanderveen op het streekfestival te Bodegraven in 2010. Met een toelichting op de compositie.
- **Water als wapen: Fort Wierickerschans en de Oude Hollandse Waterlinie**
Kort introductiefilmpje van het Erfgoedhuis Zuid-Holland.
- **West Safari: Fort Wierickerschans**
Kort filmpje van Omroep West over de bewoners van Fort Wierickerschans vanaf de 18^e eeuw.

Websites

- **Canon van Zuid-Holland: Fort Wierickerschans en de Oude Hollandse Waterlinie**
Een korte introductie.
- **Fort Wierickerschans**

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Website van Fort Wierickerschans. Nu een locatie voor evenementen.

- **Frans wredeheden in Bodegraven en Zwammerdam, 1672, Romeyn de Hooghe, Govard Bidloo, 1673**
Uit de collectie van het Rijksmuseum de afbeelding van een gravure met bijbehorende tekst uit 1673: 'De France wreetheyt, tot Bodegrave, en Swammerdam'.
- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Fort Wierickerschans**
De geschiedenis van Fort Wierickerschans in een aantal thema's.
- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Smokkelaars en invalide soldaten op de schans**
Fort Wierickerschans in de 18^e eeuw.
- **Nieuwerbrug; Fort Wierickerschans**
De geschiedenis vanaf 1672 tot in de 21^e eeuw.
- **RHC Rijnstreek en Lopikerwaard: Beknopte geschiedenis van Bodegraven**
De geschiedenis van Bodegraven in vogelvlucht vanaf de Romeinse tijd tot in de 21^e eeuw.
- **RHC Rijnstreek en Lopikerwaard: Wierickerschans**
Beknopte geschiedenis van het fort.
- **Wikipedia : Fort Wierickerschans**
Beknopte informatie over dit belangrijke fort langs de Oude Hollandse Waterlinie.

Sociale media

- **Fort Wierickerschans**
Facebook-pagina van het fort Wierickerschans.

OVERIGE VERDEDIGINGSWERKEN EN LOCATIES

Alblasserwaard

Boeken

- **Groningen, Catharina L. van De Alblasserwaard**
Na een historisch-geografische inleiding volgt een uitgebreide inventarisatie van monumenten in de Alblasserwaard, met o.a. aandacht voor verdedigingswerken, met name in Gorinchem en Nieuwpoort.

Dubbele en Enkele Wiericke

Websites

- **Wikipedia: Dubbele Wiericke**
Korte informatie over de Dubbele of Grote Wiericke, onderdeel van de Oude Hollandse Waterlinie.
- **Wikipedia: Enkele Wiericke**
Over het kanaal de Enkele Wiericke, onderdeel van de Oude Hollandse Waterlinie.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Gouwsluis

Websites

- **Alphen.com: Korte geschiedenis van Gouwsluis**
Geschiedenis van het buurtschap bij Alphen a/d Rijn dat zijn naam te danken heeft aan een keersluis in de Gouwe.

Groene Hart

Boeken

- **Appels, Ingrid**
Leven met water: De watereconomie van het Groene Hart
De geschiedenis van het Groene Hart en de rol die het water in het dagelijks leven van de bewoners speelde en nog steeds speelt.
- **Buissink, Frans**
Dwars door het Groene Hart: landschapsverkenningen door tijd en ruimte
Fotoboek over de schoonheid van dit agrarische gebied in de Randstad, dat gemaakt is door boeren, waterschappen en militairen. Met aandacht voor de geschiedenis van het landschap.
- **Kers, Martin**
Het Groene Hart
Prachtig fotoboek rond enkele thema's zoals Veenweiden, Waterwegen, Stad en land, Dieren en Landbouw en natuur. Met teksten van Herman Vuijsje die zijn eigen ervaringen met het Groene Hart op poëtische wijze onder woorden brengt. Over de schoonheid van het gebied, maar ook over zorg rondom de 'houdbaarheid' van al dat moois.

Posters, kaarten

- **De Canon van het Groene Hart**
Poster met personen en gebeurtenissen uit het Groene Hart, die van belang zijn geweest voor de vaderlandse geschiedenis. Met beknopte informatie.
- **Nieuwkoop en omgeving: doorkruis rietvelden, plassen en veenweidegebied**
Kaart met wandel-, fiets- en vaarroutes rondom Nieuwkoop.

Filmpjes

- **Behoud door ontwikkeling: Groene Hart in beeld**
Filmpje van ongeveer 10 minuten met sfeerbeelden van het Groene Hart.

Hof van Waarder (Nieuwerbrug)

Websites

- **Nieuwerbrug: Hof te Waarder**
De geschiedenis van Hof van Waarder, met een informatief filmpje.
- **Wikipedia: Hof van Waarder**

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Over de commanderij van de Johanniter Orde die in 1672 in brand werd gestoken door de Franse troepen.

Hollandse IJssel

Boeken

- **Nebbeling, Johan**
De Hollandsche IJssel: portret van een werkrivier
Zwart-wit foto's die een sfeerbeeld geven van de waterkant langs deze rivier die loopt door het gebied van de Oude Hollandse Waterlinie.

Koenschans in Vlist

Websites

- **Digibron: Koenschans in Vlist bewees waarde in 1672**
Informatie over de herontwikkeling van Koenschans.
- **Erfgoed Krimpenerwaard: Koenschans Vlist**
Korte, feitelijke informatie.
- **Geschiedenis van Zuid-Holland: Archeologisch onderzoek op de Koenschans**
Resultaten van de archeologische verkenningen die in 2013 zijn uitgevoerd.
- **Hollandse IJsseldijk West**
De functie van Koenschans bij inundaties.
- **Koenschans; de Oude Hollandse Waterlinie en het water als vriend**
Beknopte geschiedenis van Koenschans.
- **Vlist OHW Koenschans**
Serie mooie foto's van Koenschans in Vlist.
- **Zuid-Hollands Landschap: Koenschans**
De betekenis van de Koenschans.

Krimpenerwaard

Boeken

- **Groningen, Catharina L. van**
De Krimpenerwaard
Na een historisch-geografische inleiding volgt een uitgebreide inventarisatie van monumenten in de Krimpenerwaard, met o.a. aandacht voor verdedigingswerken.
- **Pové, Henk**
Tien eeuwen tussen Lek en IJssel : geschiedenis van de Lopikerwaard en de Krimpenerwaard
De roerige geschiedenis van het gebied tussen Lopiker- en Krimpenerwaard ongeveer vanaf het jaar 1000. Thematisch ingedeeld en rijk geïllustreerd.

Websites

- **Ontdek de Krimpenerwaard**
Toeristische informatie over de Krimpenerwaard, met o.a. wandel-, fiets- en vaarroutes.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Loevestein

Boeken

- **Jansen, Sunny**
Slot Loevestein
Rijk geïllustreerde geschiedenis van het kasteel dat onder meer diende als staatsgevangenis en als vesting in de Hollandse Waterlinie.

Websites

- **If then is now: Soldatenbarakken uit de 17^e eeuw blootgelegd op Loevestein**
In 2012 hebben archeologen onderzoek gedaan op Loevestein. Er zijn resten van barakken en een slotgracht gevonden.

Prinsendijk

Websites

- **Hoogheemraadschap van Rijnland: 1672: Aanleg van de Wierickerdijk**
Over de aanleg van de Wiericker- of Prinsendijk in 1672-1673.
- **Groene Hart Vertellingen**
Cultuurhistorische en landschappelijke informatie over de Prinsendijk nabij Bodegraven en Reeuwijk. Met veel foto's.

Woerden

Websites

- **Het verhaal van Woerden: een rampjaar onder de Fransen**
Hoe verging het Woerden in het rampjaar 1672.
- **Het verhaal van Woerden: de vesting Woerden**
Woerden als vestingstad vanaf 1300 tot in de 19^e eeuw.
- **Wikipedia : Fort Kruipin**
Korte geschiedenis van Fort Kruipin bij Woerden.

Bestanden

- **Wandeling Woerden**
Wandeling door Woerden langs restanten van de vestingwerken.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Zouweboezem

Dvd's

- **De Zouweboezem (Streekparels deel 1)**
Film over de flora en fauna van dit bijzondere moerasgebied gedurende de vier jaargetijden. De Zouweboezem ligt in het gebied van de Oude Hollandse Waterlinie.

Websites

- **Natuurhistorische gebiedsbeschrijving**
Natuurhistorische informatie over het gebied Meerkerk-Ameide-Lexmond.

ER OP UIT!

Tijdschrift

- **Oude Hollandse Waterlinie Special**
Speciale uitgave van het kwartaalblad Groene Hart Leven (2015, nr. 19) geheel gewijd aan de Oude Hollandse Waterlinie. Een glossy met aandacht voor geschiedenis, bezienswaardigheden, activiteiten, evenementen en andere toeristische informatie.

Kaart

- **Er-op-uit in de Oude Hollandse Waterlinie: Van Muiden tot Woudrichem**
Kaart met korte historische informatie over belangrijke plaatsen langs de Oude Hollandse Waterlinie. Daarnaast ook een overzicht van wandel- en fietsroutes.

Websites

- **350 jaar Oude Hollandse Waterlinie 2022**
Website van de Stichting Oude Hollandse Waterlinie met een overzicht van activiteiten en routes rondom de Oude Hollandse Waterlinie.

Wandelroutes

- **5 Natuur struin routes: wandelroutes door de natuur tussen Rotterdam, Gouda en Utrecht**
Te downloaden folder met wandelroutes en toeristische tips voor de Krimpenerwaard.
- **Audiotours Oude Hollandse Waterlinie**
Twee spannende audiotours die te voet of op de fiets zijn te volgen.
- **Door het heden en verleden van Gorinchem: Gorinchem vestingwandeling**
Geïllustreerde folder met wandelroute door Gorinchem.
- **Es, Jan van en Bernt Feis**
Vestingsteden van goud: Wandelgids voor de Oude Hollandse Waterlinie
Wandelroutes, culturele tips en historische achtergronden in een rijk geïllustreerde gids.
- **Feis, Lenny en Harm Hoogendoorn**
Vestingsteden onder vuur: wandelen langs de Oude Hollandse Waterlinie

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

- Na enkele goed leesbare hoofdstukken over de geschiedenis van de Oude Hollandse Waterlinie volgen wandelroutes door 10 vestingsteden. Bij elke stad wordt historische informatie gegeven. Aantrekkelijk vormgegeven gidsje met veel foto's, kaarten, plattegronden en prenten.
- **Hoogendoorn, Harm en Joke Kramer**
Vestinglinies onder water: Fietsen en wandelen langs de Oude Hollandse Waterlinie
Een gids met uitgebreide historische informatie, nu eens niet over de versterkte steden, maar over het platteland langs de linie. Hier hebben de bewoners in 1672 veel te lijden gehad van rooftochten, brandschattingen en de militaire inundaties. De gids bevat fiets- en wandelroutes met plattegronden en beschrijvingen. Rijkelijk voorzien van illustraties.
 - **In het spoor van de Prins: ontdekkingstochten langs de Oude Hollandse Waterlinie**
Wandelen in het gebied van de Oude Hollandse Waterlinie en daar ook nog eens iets van opsteken! Dat kan met deze wandelgids met uitgebreide historische achtergrondinformatie. Mooi geïllustreerd, met 'waterlinieommetjes' in alle twaalf vestingsteden. Voorzien van routekaartjes en informatie over bezienswaardigheden.
 - **De Koeschans**
Bij het spel *Geocaching* wordt gebruik gemaakt van een gps-ontvanger of telefoon met deze functie om ergens ter wereld een zogenaamde *cache* (verstopplaats) te vinden. Het spel kan worden gespeeld bij de Koeschans.
 - **Oude Hollandse Waterliniepad, zuidelijke route, deel 1**
Zuidelijk deel van de langeafstandswandelroute dat loopt vanaf Fort Wierickerschans tot Vlist.
 - **Oude Hollandse Waterliniepad, zuidelijke route, deel 2**
Zuidelijk deel van de langeafstandswandelroute dat loopt van Vlist tot Gorinchem.
 - **Oude Waterlinieroute**
Wandeling van 14 km vanaf fort Wierickerschans.
 - **Purperreigeroute**
Wandelroute van 10,5 km langs de Zouweboezem. U kunt de routebeschrijving downloaden.
 - **Rampjaar wandelroute**
Wandelroute van 21 km vanuit Nieuwkoop.
 - **Smokkelroute Koeschans**
Wandelroute van 17 km rondom het riviertje de Vlist.
 - **Sprinkhaanzangeroute**
Wandelroute van 13,5 km die o.a. langs de Zouweboezem voert. Nu een fraai, vogelrijk natuurgebied, maar in 1672 een strijdtoneel.
 - **Stadswandeling Schoonhoven: Vestingwandeling**
Wandelen door de vesting Schoonhoven onder begeleiding van een gids.
 - **Vestingsteden: 40 stadswandelingen 3-13 km : routebeschrijvingen en –kaartjes, leuke winkels en restaurants**
De wandelingen in deze gids voeren langs gerestaureerde verdedigingswerken, stadswallen en oude binnensteden. Er is aandacht voor de geschiedenis van de Nederlandse vestingsteden in het algemeen. Ook per stad worden beknopte historische bijzonderheden vermeld. Met veel illustraties.
 - **Vestingstedenroute Leerdam – Heukelum - Asperen**
Wandelroute van 10 km vanaf Leerdam, langs de bastidestadjes Asperen en Heukelum. Een route die door twee provincies loopt.
 - **Wandelen door heden en verleden van Gorinchem: Vestingwandeling (7 km)**
Folder met historische en cultuurhistorische informatie over markante punten op de route.
 - **Waterlinieommetje Gorinchem**
Wandeling langs de stadswallen van Gorinchem.
 - **Waterlinieommetje Leerdam**
Wandelroute langs de hoogtepunten van Leerdam.
 - **Waterlinieommetje Nieuwpoort**
Wandeling door het vestingstadje Nieuwpoort.
 - **Waterlinieommetje Schoonhoven**
Wandelroute grotendeels via de oude stadswal en langs historische bezienswaardigheden van Schoonhoven.
 - **Wandeling Wiericke**

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Oude NS-wandeling van 18 km van Bodegraven naar Haastrecht, langs Fort Wierickerschans en over de Prinsendijk. De route klopt nog, maar met name de ov-informatie is verouderd.

- **Waterlinie wandelroutes**
Website met digitale wandelroutes langs de Oude Hollandse Waterlinie.

Fietsroutes

- **Audiotours Oude Hollandse Waterlinie**
Twee spannende audiotours die te voet of op de fiets zijn te volgen.
- **Beleefroute Vesting3hoek**
Fietsroute van 35 km rondom Gorinchem. Als app te downloaden voor **IOS** en voor **Android**.
- **Fietsen langs historische vaarwegen: De Oude Hollandse Waterlinie**
Route van 49 km als pdf-boekwerkje of als GPX-route te downloaden. De route voert langs Gouda, Haastrecht, Vlist, Schoonhoven, Nieuwpoort, Groot-Amers, Bergambacht en Gouderak. Met cultuurhistorische informatie.
- **Gouden Eeuw Driehoek route**
Fietsroute van 46 km langs Schoonhoven, Gouda en Oudewater.
- **Grutteroute**
Fietsroute van ruim 47 km. Komt o.a. langs Fort Wierickerschans, Bodegraven, Nieuwkoop, Zwammerdam en Gouda.
- **Hoogendoorn, Harm en Joke Kramer Vestinglijnies onder water: Fietsen en wandelen langs de Oude Hollandse Waterlinie**
Een wandel- en fietsgids met uitgebreide historische informatie, nu eens niet over de versterkte steden, maar over het platteland langs de linie. Hier hadden de bewoners in 1672 veel te lijden van rooftochten, brandschattingen en de militaire inundaties. Voorzien van plattegronden en routebeschrijvingen. Rijkelijk voorzien van illustraties.
- **Prins Willem III-route: de Prins beveelt een dijk**
Fietsroute van 40 km o.a. langs Bodegraven, Oudewater, Montfoort, Hekendorp, Linschoten en Woerden met beknopte historische informatie.
- **Prinsessen-route: een prinses ontvoerd**
Fietsroute van 35 km langs Schoonhoven, Nieuwpoort, Vlist, Oudewater, Polsbroek en Vlist met beknopte historische informatie.
- **Rampjaarfietsroute**
Fietsroute van 33 km vanuit Nieuwkoop.
- **Rampjaarroute**
Fietstocht van 45 km langs o.a. Bodegraven en Zwammerdam.
- **Richting Bodegraven, Woerden & de Meije**
Fietstocht van 49 km o.a. langs fort Wierickerschans.
- **Van Schoonhoven naar Gouda: Fietsen langs herbestemd erfgoed van Schoonhoven naar Gouda**
Fietsroute van 52 km door een deel van het gebied van de Oude Hollandse Waterlinie.
- **Waterlinie en Wiericke route**
Fietsroute van 45 km langs de Oude Hollandse Waterlinie
- **Waterlinie fietsroutes**
Website met digitale fietsroutes langs de Oude Hollandse Waterlinie
- **Zuidelijke dijken-route: een kerk met munitie**
Fietsroute van 65 km langs Gorinchem, Arkel, Leerdam, Ameide en Meerkerk. Met beknopte historische informatie.

Vaarroutes

- **Vaarroute rampjaar 1672**
Vaarroute langs Bodegraven, Zwammerdam en Nieuwerbrug met historische informatie over bijzonderheden langs de route.

Medialijst Reizende Collectie: Oude Hollandse Waterlinie

Arrangementen en activiteiten

Websites

- **Fort Wierickerschans**
Overzicht van activiteiten en arrangementen op Fort Wierickerschans.
- **Het Groene Hart van Holland**
Toeristische informatie met tips voor dagrecreatie, eten en drinken, overnachten, evenementen en arrangementen in het Groene Hart.
- **Het Leger langs de linie.**
Een filmimpressie van het evenement georganiseerd door de Stichting Groene Hart.
- **Meerdaags arrangement 'Een duik in de Hollandse Waterlinie'**
Toeristisch arrangement waarbij u logeert op een boerderij in het gebied van de Oude Hollandse Waterlinie.
- **Vestingdriehoek**
Toeristische informatie over activiteiten en arrangementen binnen de Vestingdriehoek Gorinchem, Woudrichem, Slot Loevestein en Fort Vuren.
- **Waterliniemuseum**
In dit museum, gewijd aan de Nieuwe Hollandse Waterlinie, wordt ook aandacht besteed aan de Oude Hollandse Waterlinie.